

med det preussiske materiale, således som Tillisch' forbindelse med den danske regering bliver det i bogen. Dog skal man næppe vente, at dr. Hjelholts overvejende positive skildring af Eulenburg vil blive nævneværdigt ændret ved inddragelse af dette materiale. Lidt af Eulenburgs kritik af den manglende preussiske støtte til kommissionen har dr. Hjelholt i øvrigt fået kendskab til via den ganske effektive slesvig-holstenske spionage, der holdt Kiel underrettet om bestyrelseskommissionens arbejde i Flensborg. (s. 135).

Med denne to-binds skildring af Sønderjylland under treårskrigen har Holger Hjelholt givet os et særdeles værdifuldt værk om en bevæget periode i landsdelens historie. Sider af udviklingen er vel ikke taget op i deres helhed – således er spændingen mellem de danske helstatsmænd, der var tilknyttet kommissionen, og den sønderjyske befolkning kun overfladisk berørt – men værket bringer en sådan fylde af oplysninger og et så fast overblik over begivenhedernes gang, at man gang på gang vil blive nødt til at gribe til det.

Dr. Hjelholt lægger ikke skjul på sin modvilje mod den slesvig-holstenske politik og mod preussisk militær, og han er forståeligt nok meget kritisk over for de slesvig-holstenske politikeres manglende realitetssans. På den anden side mangler han ikke blik for den ideelle stræben, der også lå bag den slesvig-holstenske revolution, og på den baggrund får hans kritik vægt. Dr. Hjelholts bog vil utvivlsomt komme til at indtage en fremtrædende plads i rækken af gode bidrag til Sønderjyllands historie.

H. P. Clausen.

Svend Thorsen: Fyrre år med Danmark (Schultz, 1960). 184 s.

Redaktør Svend Thorsen er vel først og fremmest politisk skribent, med en stor – til tider næsten overraskende – evne til at analysere en politisk

situation. Derfor vil det måske undre, at der egentlig ikke er noget politisk islæt i den bog, som Svend Thorsen nu har udgivet, »Fyrre år med Danmark« hedder den, det er enkelte, men ofte væsentlige sider – af den folkelige genforenings historie, der her fortælles om. Man kan måske nok sige, at titlen spænder videre end indholdet, kan hænde det er lidt for krævende at tale om fyrre år, hovedvægten ligger på de første år efter Genforeningen, og om besættelsen og tiden derefter er den næsten helt tavs.

Det sidste kapitel hedder »Grænsedrageren H. V. Clausen til minde«. På en måde havde det været mere logisk at begynde med beretningen om H. V. Clausen – i øvrigt gives der her et værdifuldt og fængslende billede af den mand, der fik så stor betydning for fastlæggelsen af grænsen 1920. Det er dog et spørgsmål, om det ikke er at simplificere forholdene, når man kalder ham for grænsedrageren. Thorsen omtaler selv, hvorledes Clausen henviser til, at A. D. Jørgensen i 1897 og Gustav Johansen i 1901 havde sagt, hvor den nye grænse måtte gå. Men rigtigt er det, at Clausens viden om grænseområdet forhold var enestående.

Clausen var ældste elev af den store historiker Kr. Erslev, og som Thorsen siger: »Denne elev fra Kr. Erslevs strenge videnskabelige skole kunne ikke nøjes med det omtrentlige; han måtte vide fuld besked med hvert boelsted, helst også om hver dreng, der gik til præsten«. Hvor usædvanlig hans viden var fremgår af en lille anekdote, der fortælles i bogen. En gang kom han syd for Flensborg op at køre med en mand – han var jo ellers den store sønderjyske vandrer – de drøftede egnens forhold og pludselig udbrød kusken: »Mit perdekopers isolle tid so vel Verlögenhet«. Hestehandlere er altid fulde af løgn, og en mand, der vidste så meget som denne fremmede, måtte da være hestehandler.

Det måtte næsten være en selvfølge, at denne viden blev udnyttet, da enkelthederne i grænsedragningen, i første omgang sydgrænsen for første zone, skulle fastlægges under forhandlingerne i Paris. På den tid var der hos Clausen ingen tvivl om hans eget standpunkt – Thorsen synes heller ikke at være i tvivl om, at det var det rette – men da H. V. Clausen som ung student begav sig på sine første vandringer i Sønderjylland, rettede han, Niels Hjort og Johan Ottosen deres gang mod Flensborg og Dannevirke, der var deres hjerter og interesser.

Til indledning giver Thorsen et kort rids af udviklingen i årene efter genforeningen. Han citerer Helge Rodes digt fra 1920:

Søndret folk er vokset sammen
i den store glædesstund.

En er stammen, en er flammen,
en er glæden på vor grund.

Det var som et præludium, men da festdagene var forbi, forstod man, at det søndrede ikke vokser sammen, fordi en traktat bliver skrevet under. Genforeningen var og måtte blive noget langvarigt, måtte blive en proces, der skulle fuldbyrdes gennem et langt spand af år. Vel var stammen en, men søndringen havde været længere end de få år fra 1864, Sønderjylland var igennem mange århundreder forud for fremmedherredømmets tid blevet tvunget til at vandre ad egne veje, i mangt og meget nærmere knyttet til det tyske Holsten end til kongeriget Danmark, som det en gang var en del af. Thorsen fremhæver betydningen af valget i 1939 – Danmark havde vundet kampen om »det tredje Slesvig«, om dem, i hvis sind der var tvivl og tvivlrådighed, der havde en tvestrengethed i sig, som vel nu engang må findes hos en del af et grænselands sønner og døtre. Man har kaldt dem for »de blakkede«, et fordømmende ord, der ligesom lader hånt om den kendsgerning, at mangan en grænsebo fik en dobbelt arv fra fædrene.

Gav valget i 1939 en forvisning om, at folkelig set havde grænsen fra 1920 holdt, måtte den storpolitiske udvikling fylde mange med ængstelse. Alle, der i Nordslesvig oplevede den 9. april, måtte spørge sig selv, om grænsen ved Skelbækken, den sidste Versaillesgrænse, nu skulle slettes. Og de første måneder derefter gik rygterne fra mund til mund, snart begyndte hjemmetyskerne at rejse flagstænger. Men der skete ikke noget, og efterhånden forstod man, at en tysk annekstion af Nordslesvig ikke i øjeblikket stod på dagsordenen. Og i disse onde år var det, ligesom vi følte, at nu var Genforeningen blevet fuldbyrdet. Thorsen siger herom: »Nu var det den hele nations eksistens, der stod på spil. Efter 9. april var man nord og syd for Kongeåen ganske under den samme skæbne og gjorde, vel for første gang i århundreder, ganske den samme dybtgående folkelige erfaring. Den nationale enhed fremmedes stærkt ved verdenshistoriens frygtelige gang.«

Efter 1945 kom den nationale front til at gå i Sydslesvig. Thorsen understreger, at dette til trods må det være de danske lederes forpligtelse at handle »på den lange, historiske linie, og det vil især sige beflittede på at styrke egnene lige nord for rigsgrænsen, langs det nye hegn, der blev rejst for nu 40 år siden«. Thorsen tilføjer: »En iagttagelse kan dog undertiden synes, at man... glemmer at kaste evnerne af i de nærmeste krav«.

I kapitlet »Den store Sommer« fortæller Svend Thorsen med små levende træk om den tid, da man fra at være undersåtter i det tyske rige blev danskere. Tit var det de små ting, som kunne glæde dem, der i så mange år havde håbet og troet. Peter Grau fortalte, at det, der havde grebet ham mest, var det første syn af et lokomotiv med det rød-hvide bælte om skorstenen. Et lille problem fra genforeningens første tid var mødet mellem sønderjyske kvinder og deres søstre

fra det gamle land. Krigen havde lært kvinderne i Nordslesvig selvstændighed og beslutsomhed, verdenskrig, hungersnød og revolution havde hærdet og modnet dem. Mange af dem, der kom nordfra, var gift med embedsmænd og hos nogle sønderjyske kvinder var der fra gammel tid en vis tilbageholdende agtpågivenhed overfor statens embedsmænd og deres familie. Men snart svandt vanskelighederne bort.

I fire afsnit fortæller Thorsen om den dramatiske kunst i Sønderjylland, radioens, idrættens og andelsbevægelsens betydning for den folkelige genforening. Han understreger den værdi, »det luftbårne ord« har haft for dansk kultur i grænselandet, og samtidig fremhæver han – måske lidt for stærkt – den tyske radios betydning for mindretallet.

Bogens største afsnit – uden tvivl også det værdifuldeste – hedder »Af en krigsungsdoms saga – eller Det unge Grænseværn«. Særlig interessant er Thorsens analyse af ungdommens stilling til det nationale i de første år efter 1920. De unge vendte sig bort fra nationalitetskampen, således som deres fædre havde ført den under fremmedherredømmet. For de helt unge blev undertrykkelsen historie – således som besættelsens i dag er det for de 20-årige. Thorsen understreger også, at ungdommen var fremadrettet, det internationale og sociale interesserede dem mere end det historiske og nationale. Genforeningen havde ændret problemstillingen, og de ældres sprogføring irriterede. Nutiden var den store virkelighed, man stod overfor. Og så var det, at nutiden pludselig meldte sig med sine krav, Hitlers magtovertagelse i 1933, de mange udfordrende programudtalelser sydfra viste, at Nordslesvig var i fare. Da der nu blev kaldt på den sønderjyske ungdom ved de store stævner i Tønder og på Dybbøl i maj og juni, mødte de unge mænd af huse. Stærkt og værdigt blev der talt. Ernst Chri-

stensen fra Asserballe sagde på Dybbøl: »I dag er der vist ingen, der tror, af den nationale kampfront er brudt. Tværtimod... Den danske sønderjyske ungdom har begyndt et nyt afsnit af sin historie, vi fører kampen videre for ret og retfærdighed under vort gamle korsbanner – enigt og stærkt står vi som en mur til værn ved Danmarks, ja hele Nordens grænse mod syd«.

Thorsens bog giver et bidrag til den folkelige genforenings historie, vel er det kun strejflys, der kastes henover Nordslesvigs liv i disse år før det store Ragnarok, ofte kan der bygges på små morsomme eller fængslende træk, der må være selvoplevet, gode citater fra prosa og digt gør beretningen levende. Man glæder sig som så ofte før over Svend Thorsens evne ikke bare til at skrive, men også til at leve sig ind i problemerne, at forstå menneskene, deres tankeverden og deres handlingsmotiver. »Fyrre år med Danmark« er en bog, som er værd at læse.

Johan Hvidtfeldt.

Sigurd Schoubye: Guldsmede-håndværket i Tønder og på Tønder-egnen. 1550-1900. (Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 24, 1961).

Den bog, hvormed Tønder Museums leder disputerer for doktorgraden, har ingen danske forgængere, men nok en del norske og tyske. Det er første gang, en dansk kulturhistoriker tager guldsmedens håndværk og frembringelser op til en drøftelse, og eksempler peger så stærkt mod Norge og Tyskland, at der, og kun der, har han kunnet finde tilstrækkeligt gode afhandlinger til sammenligning. De mange gode svenske undersøgelser har kun givet småt med hjælp, for svensk sølv ligner ikke dansk, men sejler sin egen kurs. Når en gang der foreligger lige så gode undersøgelser fra andre byer i Danmark, skal enkelte af de stilistiske resultater måske tages